

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Катя Дионисиева, преподавател в ЮЗУ "Н.Рилски" – Благоевград, член на научно жури за присъждане на научната степен „доктор на науките” по научно направление 1.2 Педагогика (Специална педагогика), съгласно заповед №ВО 38-342/02.07.2014г. на Ректора на СУ "Св. Кл. Охридски"

Автор на дисертационния труд: **Мира Цветкова – Арсова**

Тема на дисертационния труд:

„Равнище на представите за пространство и за собственото тяло у зрително затруднени ученици в начална училищна възраст”

I. Актуалност на темата

Подпомагането на децата и подрастващите със зрителни затруднения за овладяване на знания и умения, необходими за пълноценното им интегриране в широката социална среда, е приоритетна задача за специалистите, родителите на тези деца и техните съмишленици. Непрекъснатите търсения, изучаването на добри практики, успешно приложими в условията на българската образователна среда, съпътстват работата на педагозите, работещи със зрително затруднени от десетилетия. В същото време ограниченията в постиженията на тази популация у нас в сравнение с чуждия опит са предизвикателство за специалните педагози и стимул към разширяване на изследователската проблематика, съобразно потребностите на практиката.

От тази гледна точка намирам изборът на тема на дисертационния труд на М. Цветкова-Арсова за много успешен. Формирането на умения за ориентиране и мобилност у зрително затруднените е застъпено в специалните програми за обучение, въведени през 80-те години на 20 век. То дава резултат, но в сравнение с потенциалните възможности и потребностите на тази популация, безспорно подлежи на преразглеждане и усъвършенстване.

От позициите на своя дългогодишен изследователски и практически опит авторът на труда проучва, анализира и доказва тези специфични потребности на зрително затруднените деца и средствата за удовлетворяването им в съвременните социални условия.

II. Представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд има стандартна структура. На 244 стандартни страници са представени: увод; теоретична постановка на проблема в неговия теоретичен (глава 1) и практически аспект (глава 2); постановка на изследването (глава 3); анализ, интерпретация и дискусия по резултатите от изследването (глава 4); изводи и препоръки; приноси; заключение; ползвана литература и приложения.

Теоретичният анализ на изучаваните проблеми в I и II глава е обхванат, прецизен и добре систематизиран на базата на проведено широко проучване на специалната литература. Източниците на чужди автори (над 130 заглавия) са предимно публикации на английски език, представящи опита на различни изследователи и школи, които авторът добре познава и анализира.

Дългогодишният изследователски опит на М. Цветкова-Арсова се потвърждава и от множеството собствени публикации и такива в съавторство, включително и по темата на дисертационния труд, които откриваме цитирани в различни раздели на труда и литературната справка (стр. 216).

Постановката на изследователския проблем е прецизна, с точно формулирани хипотези (седем основни и седем алтернативни), цели и задачи. Контингентът на изследването е адекватно определен, описателно и таблично точно представен. Прави впечатление мащабността на изследването – съставът на първата група изследвани е ученици със зрителни затруднения на възраст 6-12 г., които представляват генерални съвкупности и за двете подгрупи (обучавани в специалните училища и интегрирани в общообразователната учебна среда). Виден е професионален авторски подход в подготовката и подбора на методиките за изследване на първата група (зрително затруднените деца) поради липса на подходящи тестове, използвани в българската практика. Въпросникът за работа с втората група изследвани (инструктори и ресурсни учители) е авторска разработка.

Анализът и интерпретацията на резултатите от проведеното изследване са предложени последователно, компетентно и обективно. Резултатите от приложния тест на Хил за установяване на избрани позиционни представи са подложени на изчерпателен количествен и качествен анализ, подкрепен визуално с 13 таблици и 39 графики. Анализът на резултатите от анкетирането на ресурсните учители и инструкторите (учители) по ориентиране и мобилност е също компетентно направен и включва 24 таблици и 41 графики. В рамките на предложената дискусия авторът предлага качествена оценка на резултатите от статистическата обработка на резултатите и тяхното отношение към издигнатите хипотези. Интерпретациите са направени компетентно и убедително, с препратка към публикации на други автори (стр. 198-200) с цел сравняване, търсене на съвпадения и разлики.

Предложените изводи са дванадесет, изведени от резултатите на проведената изследователска работа и доказуемостта на хипотезите и характеризирани се с по-голяма степен на обобщеност. Препоръките включват положителната оценка на автора за теста на Хил и използването му в процеса на оценяване на уменията за ориентиране на учениците със зрителни затруднения.

Авторът насочва вниманието си към конкретни предложения за удовлетворяване на професионалните потребности на учителите по ориентиране и мобилност и ресурсните учители, потребностите на учителите от общообразователното училище и родителите.

III. Приноси на дисертационния труд

- ✓ Задълбочено са проучени потребностите на децата със зрителни затруднения от формиране на представи за пространството и за собственото тяло и в същото време незадоволителната им подготовка чрез дисциплините, включени в специалната програма.
- ✓ Установено е равнището на представите за пространство и за собствено тяло у изследваните деца, които представляват генералната съвкупност на зрително затруднените ученици от начална училищна възраст в България.
- ✓ Апробираният диагностичен тест на Хил е с висока степен на надежност и доказан успех от прилагането в български условия в рамките на авторското изследване.
- ✓ Оценени са потребностите на ресурсните учители, работещи със зрително затруднени интегрирани ученици, от допълнителна подготовка за прилагане на специфични подходи в обучението.
- ✓ Доказана е положителната роля на общообразователната среда за формиране на пространствени представи и представи за собственото тяло извън специалните учебни програми, прилагани в специалното училище за зрително затруднени.

IV. Бележки и препоръки

- ✓ В някои текстове на литературния анализ има цитиране без посочване на страници от източника - Крогиус (1925) на стр. 47-48.
- ✓ Използването на паразитни изрази като "както стана ясно" (стр. 54; 57) не е подходящо за научен текст.
- ✓ При описанието на контингента на изследването обемната информация ще се възприема по-добре ако се представи и графично вместо описателно, напр. "16 бяха в I клас" (стр. 79).
- ✓ Използваните методи за статистическа обработка на данните следва да се опишат в глава 3 (Постановка на изследването).

Направените бележки и препоръки са на база установеното при запознаване с електронната версия на труда и е възможно при отпечатването да

са отстранени. Те не омаловажават положителните качества на дисертационния труд.

Авторефератът в обем 73 страници отразява по същество съдържанието на дисертационния труд. Акцент е поставен върху представяне на експерименталната работа и анализа на резултатите от изследването. Включен е списък на публикациите по темата на дисертационния труд. Четири от общо десетте публикации са на английски език и са от участие в международни професионални форуми в периода 2005 – 2013 г.

Заключение

На основание на откритите научни и приложни приноси в дисертационния труд **„Равнище на представите за пространство и за собственото тяло у зрително затруднени ученици в начална училищна възраст”** категорично препоръчвам на членовете на уважаемото жури да гласуват единодушно за присъждането на Мира Цветкова-Арсова на научната степен **„доктор на науките”**.

17.09.2014 г.

гр. София

доц. д-р Катя Дионисиева